

Nr 42.

Ankom till riksdagens kansli den 5 juni 1945 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion om ändring i gällande kyrkolagstiftning rörande kyrkas upplåtande för annat ändamål än gudstjänst.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 41, vilken behandlats av första lagutskottet, har fru *Nordgren*, hemställt, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i gällande kyrkolagstiftning att nu rådande missförhållanden i fråga om kyrkas upplåtande undanröjas».

Såsom motivering för denna hemställan anför motionären följande:

Enligt gällande bestämmelse i kyrkolagen äger församlingens kyrkoherde oinskränkt bestämmanderätt i fråga om kyrkans upplåtande. Det är sålunda helt beroende på vederbörande prästmans inställning i varje särskilt fall huruvida kyrkan upplåtes eller ej för vissa ändamål. Detta leder bland annat till sådana förhållanden, att medan prästen i en församling tillåter hemvärn och lottaföreningar m. fl. inviga sina fanor i kyrkan, förbjuder prästen i en annan församling att fackföreningsfanor få medföras i kyrkan vid en begravning.

Riksbekant torde vara kyrkoherde Helge Simonssons i Kyrkhult åtgärd att förbjuda ortens hemvärn att införa en svensk fana i kyrkan vid en hemvärnsmans begravning, efter att tidigare ha förbjudit införandet av en fackföreningsfana vid en fackföreningsmans begravning. En annan prästman, kyrkoherde Gunnar Wessborn i Fuxerna, Lilla Edet, har vägrat upplåta kyrkan för en församlingsafton till förmån för Fältjulklappen. Flera exempel av liknande slag torde kunna påvisas, men de anförda torde räcka.

Ett dylikt sakernas tillstånd kan icke anses vara tillfredsställande, och det synes undertecknad vara av behovet påkallat att en revision av kyrkolagens bestämmelser på denna punkt kommer till stånd. Helt naturligt bör kyrkan inte upplåtas för ändamål, som äro ägnade att störa dess helgd. Men något sådant kan väl inte med fog påstås vara fallet om man som en sista hedersbevisning åt en avliden vid jordfästningen medför symboler för de idéer den bortgångne under sin livstid tjänat eller Sveriges fana, symbolen för vårt lands frihet och självständighet. Kyrkan är dock icke en prästens enskilda egendom utan hela församlingens.

Ifrågasättas kan därför huruvida inte bestämmanderätten vad angår kyrkas upplåtande bör överflyttas från församlingens kyrkoherde till kyrkofullmäktige eller kyrkostämman, vilka äro de fora, som ha att bevilja medel till kyrkans behov, eller till kyrkorådet, som har att verkställa beslut och utredningar rörande kyrkan och kyrkliga angelägenheter.

Frågan om kyrkas upplåtande för annat ändamål än gudstjänst har vid skilda tillfällen varit föremål för riksdagens behandling.

Sålunda väcktes år 1910 en motion med hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande kyrkornas upplåtande för folkbildningsarbetet samt påföljande år en motion med hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor. Motionerna ledde icke till någon riksdagens åtgärd, enär kamrarna vid båda tillfällena stannade i olika beslut.

Vid 1925 och 1926 års riksdagar och kyrkomöten var frågan om kyrkas upplåtande vid s. k. borgerlig begravning föremål för behandling.

År 1925 förelade Kungl. Maj:t riksdagen genom proposition nr 8 ett lagförslag angående jordfästningstvångets upphävande, vilket beträffande frågan om kyrkas upplåtande vid s. k. borgerlig begravning icke innehöll någon särskild bestämmelse. I propositionen framhöll chefen för justitiedepartementet, att han i likhet med religionsfrihetskommittén, vars betänkande låg till grund för Kungl. Maj:ts förslag, ansett frågan om kyrkas upplåtande i anslutning till begravning böra avgöras efter prövning i de särskilda fallen på samma sätt som eljest skedde vid kyrkas upplåtande, eller med andra ord att avgörandet därutinnan skulle tillkomma vederbörande pastor.

Första lagutskottet, som till behandling förehade propositionen jämte flera i ämnet väckta motioner, yttrade i förevarande fråga.

Vid prövning av de olika förslag, som väckts, har utskottet funnit övertvägande skäl tala för att, liksom hitintills, frågan om kyrkas disponerande överlämnas åt vederbörande kyrkliga myndigheters avgörande. De ömtåliga spörsmål, som här möta, måste lösas i den ömsesidiga förståelsens och toleransens tecken. Att nu ingripa med lagbestämmelser, synes utskottet därför helst böra undvikas. Den alltmer utpräglade toleransen i vårt land mot olika tänkande på det religiösa området torde giva fog för den förväntan, att skäliga anspråk på tillmötesgående skola vinna beaktande på kyrkligt håll. Och att därvid kyrkans berättigade intressen icke skola åsidosättas, garanteras därigenom, att avgörandet överlämnas åt kyrkans egna myndigheter. Utskottet har därför i denna fråga anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan riksdagen på hemställan av utskottet bifallit propositionen, inhämtade Kungl. Maj:t 1925 års kyrkomötes yttrande över det av riksdagen antagna lagförslaget.

Kyrkolagsutskottet (bet. nr 26) yttrade beträffande frågan om kyrkas upplåtande bland annat följande.

Den utan all jämförelse betydelsefullaste av de frågor, som föreligga till bedömande i sammanhang med prövningen av föreliggande lagförslag, är den, huruvida *kyrka* må upplåtas till begravningshögtidlighet utan jordfästning i svenska kyrkans ordning. Rent formellt sett kan med visst fog sägas, att lagförslaget icke berör denna fråga, enär det ingenstädes i detsamma utsäges vare sig att kyrka må tagas i anspråk för nu nämnt ändamål eller motsatsen. Men såsom nedan framhålles kan densamma emellertid icke förbigås.

Innan utskottet inlåter sig på denna fråga, anser sig utskottet böra säga några ord om kyrkobyggnadernas rättsliga ställning, uppgift och betydelse för kyrkosamfundet och för det kyrkliga livet. I detta avseende kan ingen tvekan uppstå därom, att kyrkorna äro uppförda för och avsedda till gudstjänstlokaler för kyrkoförsamlingarna i det religionssamfund, som heter svenska kyrkan. 'Men ett religionssamfund tillhörig kyrka är', såsom de sakkunniga yttrat, vilkas betänkande lagts till grund för lagförslaget, 'avsedd för gudstjänster och andra kulthandlingar, förrättade enligt samfundets ritual och av dess prästerskap'. I denna uppfattning, som även departementschefen i anförande till statsrådsprotokollet förklarar sig dela, instämmer utskottet till fullo.

Vad därefter angår frågan om rätten att disponera över kyrkan, tillkommer denna rätt enligt vad de sakkunniga och departementschefen jämväl uttryckligen framhållit vederbörande pastor. Även i denna punkt instämmer utskottet i vad sålunda framhållits. Men utskottet håller före, att denna rätt icke är obegränsad. Rätten är nämligen förbunden med en plikt att förbjuda och förhindra kyrkans användande till ändamål, som strider mot kyrkans ställning som religionssamfund eller som skulle innebära en negation av eller en protest mot kyrkans religiösa ståndpunkt och den särskilda helgd, som tillkommer kyrkan och får sin högtidliga bekräftelse vid dess invigning. Kyrkans helgd intager en central punkt i den kyrkliga uppfattningen; kyrkan är platsen för gudstjänst, nådemedlens bruk och andra kyrkliga kulthandlingar, och för dess helgd hysa åtminstone i stora delar av landet församlingarnas medlemmar en djup vördnad.

Kyrkomötet antog lagförslaget med en i vissa delar från Kungl. Maj:ts av riksdagen bifallna proposition avvikande lydelse. Frågan hade alltså förfallit.

Ärendet upptogs ånyo 1926 och resulterade då i vissa ändringar i lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning.

Vid 1931 års riksdag väcktes i första kammaren en motion om utredning och förslag rörande kyrkors upplåtande för frikyrkliga samfunds gudstjänster och andaktsövningar. Första kammarens första tillfälliga utskott anförde i sitt utlåtande nr 9, bland annat, att något behov av en reform i föreslagen riktning icke föreläge och hemställde att motionen icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda. Detta blev också kammarens beslut.

I ett den 3 maj 1944 i andra kammaren avgivet interpellationssvar yttrade chefen för ekklesiastikdepartementet beträffande förevarande fråga bland annat följande.

Principiellt torde följande kunna fastslås. Gällande författningar innehålla intet uttryckligt stadgande om vem som äger upplåta eller eljest förfoga över en församlings kyrka. Enligt hävdvunnen ordning, som godtagits i rättstillämpningen, ankommer det emellertid på pastor — — — att bestämma om kyrkans upplåtande för gudstjänständamål. Pastor torde även äga både rätt och plikt att tillse, att därvid intet förekommer, som vanhelgar kyrkan. Pastor får emellertid icke förfara godtyckligt utan har att handla under tjänstemannaansvar. Förbjuder pastor en sak, som ej kan anses vanhelga kyrkorummets, bör rättelse kunna vinnas. I ett fall har justitieombudsmannen anställt åtal mot en kyrkoherde, därför att denne utan stöd av lag vägrat att förrätta en jordfästning med mindre än att till graven medförda florbeklädda fack-

föreningsstandar först avlägsnades. Åtalet, som fullföljdes till Göta hovrätt, ledde till att hovrätten i utslag den 29 april 1910 dömde ifrågavarande kyrkoherde till varning för oförstånd i ämbetsutövning. Hovrättens utslag vann laga kraft.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande över motionen från domkapitlen i Uppsala ärkestift, Linköpings, Lunds och Göteborgs stift. Därjämte har utskottet berett Allmänna svenska prästföreningens centralstyrelse och Svenska landskommunernas förbund tillfälle att yttra sig över motionen. De i anledning härav inkomna yttrandena ha såsom bilagor (Bil. A, B, C, E, F och G) fogats vid utskottets utlåtande. Lunds domkapitel har vid sitt yttrande fogat ett utdrag ur domkapitlets protokoll den 7 mars 1945, vilket utdrag jämväl bifogas (Bil. D). Utskottet får såsom utredning i ärendet jämväl hänvisa till yttrandena.

Utskottet.

Huruvida och i vilka fall kyrka må upplätas för annat ändamål än gudstjänst enligt svenska kyrkans ordning, är med ett undantag — beträffande s. k. borgerlig begravning — icke reglerat genom uttryckliga bestämmelser i lag. Ej heller finnes någon bestämmelse vilken myndighet äger att medgiva upplåtelse. Enligt hävdvunnen praxis ankommer det emellertid på vederbörande pastor att avgöra frågor om upplåtande av kyrka. Denna pastor tillkommande rätt är dock icke oinskränkt. Han har att handla under tjänstemannaansvar och i enlighet med den sedvänja som utbildats i fråga om kyrkas upplåtande.

De ändamål för vilka korporationer eller enskilda begära kyrkas upplåtande äro vanligen av religiös, kulturell eller social natur.

Vad först angår de religiösa ändamål för vilka upplåtelse begäres, märkes i främsta rummet begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning. För detta fall är såsom redan omnämnts bestämmelse meddelad i 1894 års lag angående jordfästning. I 8 § denna lag stadgas bl. a., att vid begravning som här avses kyrka icke må upplätas, med mindre särskilda skäl därtill äro. Huruvida i andra fall kyrka må upplätas för förrättning av religiös natur eller annan andaktsövning, har varit föremål för delade meningar. Som en allmän förutsättning för kyrkas upplåtande i nu angivna fall torde gälla, att andaktsövninngen kan antagas icke stå i strid med svenska kyrkans ordning och bekännelse. Bland de fall, då upplåtande ägt rum, må nämnas att kyrka upplåtits för en av frälsningsarmén anordnad sammankomst. De nu behandlade fallen har pastor att taga ställning till i sin egenskap av själasörjare. Rent religiösa synpunkter måste vara avgörande.

Beträffande övriga ändamål för vilka upplåtande av kyrka begäres torde i viss mån andra synpunkter komma i beaktande. Här må framhållas, att svenska statskyrkan står såsom företrädare även för allmänna kulturella och sociala intressen. Från principiella utgångspunkter torde någon anledning att vägra kyrkorummets upplåtande för sammankomster med nu angivna syften i regel

icke föreligga. Upplåtande av kyrka i nu angivna fall är ofta av praktisk betydelse särskilt med hänsyn till den på landsbygden rådande bristen på lämpliga samlingslokaler. Uppenbart måste dock garantier vara för handen, att vid sammankomsten icke förekommer något som verkar stötande på religiös uppfattning eller eljest är oförenligt med kyrkorummets helgd eller god kyrklig ordning. Bortsett från vad nu anförts torde det vara förenat med stora svårigheter att uppställa några allmängiltiga regler för upplåtelse i här avsedda fall. Svenska kyrkans präster torde i allmänhet ha visat takt och omdöme vid handhavandet av upplåtelseätten. Emellertid hava vissa fall förekommit, där vägran framstått som oförenlig med vår tids uppfattning. Bland mera uppmärksammade fall kan nämnas det nyligen i en västkustförsamling inträffade, då en känd företrädare för det internationella hjälparbetet blev vägrad att tala i kyrkan.

I syfte att åvägbringa större enhetlighet i fråga om kyrkas upplåtande har motionären ifrågasatt, huruvida icke bestämmanderätten borde överflyttas från vederbörande pastor till kyrkofullmäktige eller kyrkostämma eller till kyrkorådet. Utskottet, som delar motionärens uppfattning att det nuvarande tillståndet icke är i allo tillfredsställande, har övervägt olika möjligheter till åstadkommande av en förbättring. Vad då först angår förslaget att överflytta bestämmanderätten till kyrkofullmäktige eller kyrkostämma anser utskottet svårigheter häremot möta redan av den anledningen, att sammankallandet av dessa organ tarvar lång tid, medan frågor om upplåtelse ofta äro av brådskande natur. Även ur synpunkten av dessa frågors religiösa natur inställa sig betänkligheter mot deras överlämnande till behandling av kyrkofullmäktige eller kyrkostämma. Det torde ej heller kunna undvikas, att utgången stundom bleve beroende av tillfälligheter. Lämpligare synes då vara att upplåtelseätten anförtroddes åt kyrkorådet. Det torde emellertid kunna ifrågasättas huruvida en sådan anordning skulle medföra någon mera påtaglig förändring i hittills rådande praxis eller leda till större enhetlighet i avgörandet. Det är ej heller uteslutet att kyrkoråden åtminstone i vissa delar av landet skulle komma att tillämpa en än restriktivare praxis än pastorn.

Med hänsyn till det ovan anförda har utskottet ansett övervägande skäl tala för, att beslutanderätten i första hand bör bibehållas hos pastor. Emellertid bör det åläggas pastor att i tveksamma fall eller då pastor anser sig böra vägra upplåtelse underställa frågan stiftets biskop. Inom utskottet har övervägts, huruvida icke en mera enhetlig och mot de intressen, varom här är fråga, mera tillmötesgående praxis kunde vinnas utan anlitande av särskild lagstiftning, genom meddelande av erforderliga direktiv från Kungl. Maj:t och domkapitlen till församlingarnas pastorer. Utskottet har emellertid stannat vid den ståndpunkten att denna fråga bör regleras genom lagstiftning. I avvaktan på sådan reglering torde vägledande direktiv kunna meddelas av Kungl. Maj:t i administrativ ordning.

Vad utskottet här ovan anfört angående upplåtelse av kyrka torde äga tillämpning även i fråga om fanors införande i kyrkan och dylikt varom det nu anses tillkomma pastor att besluta.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion, II: 41, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville med beaktande av vad utskottet här ovan anfört låta verkställa utredning av frågan om upplåtande av kyrka för annat ändamål än gudstjänst samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda.

Stockholm den 1 juni 1945.

På första lagutskottets vägnar:

N. GÄRDE.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Gärde, Wagnsson, Karl Emil Johanson, Linnér* och *Ahlkvist*, fruor *Sjöström-Bengtsson* och *Svenson* samt herr *Lindblom*;

från andra kammaren: herrar *Hedlund* i Östersund, *Werner, Björling* och *Lindberg*, fru *Gustafson*, herr *Sveningsson*, fröken *Öberg* samt herr *Skoglund* i Umeå.

Särskilt yttrande.

Fru *Svenson* samt herrar *Linnér, Karl Emil Johanson, Hedlund* i Östersund, *Werner, Björling* och *Sveningsson* yttrade, att de ansågo att utskottets utlåtande borde erhålla följande lydelse:

»Huruvida och — — — (lika med utskottet) — — — kyrkas upplåtande.

De ändamål — — — (lika med utskottet) — — — social natur.

Vad först — — — (lika med utskottet) — — — vara avgörande.

Beträffande övriga — — — (lika med utskottet) — — — i kyrkan.

I syfte — — — (lika med utskottet) — — — Det torde ej heller kunna undvikas, att utgången understundom bleve beroende av tillfälligheter och understundom påverkades av politiska synpunkter. I frågor av denna karaktär böra de sistnämnda dock hållas helt utanför bedömandet. Även beträffande kyrkorådet såsom beslutande myndighet skulle, ehuru i mindre grad, liknande

betänkligheter kunna anföras. Det synes också ovisst om någon större enhetlighet i avgörandena skulle uppnås, och det är ingalunda uteslutet att praxis åtminstone i vissa delar av landet skulle komma att bli mera restriktiv än för närvarande.

Med hänsyn till det ovan anförda har utskottet ansett, att beslutanderätten bör bibehållas hos pastor men att åtgärder böra vidtagas för att snarast möjligt förebygga icke önskvärda tillämpningar i praxis. Utskottet har därvid diskuterat möjligheten att i lag närmare reglera hithörande frågor men funnit stora svårigheter möta. En sådan lagstiftning skulle erhålla kyrkolags natur. Det torde kunna antagas, att lång tid skulle förgå innan ett resultat vore att förvänta. Utskottet har därför funnit den bästa lösningen vara att församlingarnas pastorer i vederbörlig ordning erhålla erforderliga direktiv. I direktiven synes bland annat böra framhållas angelägenheten av att pastor i tveksamma fall eller då pastor anser sig böra vägra upplåtelse underställer frågan stiftets biskop. Pastor synes också böra åläggas att då upplåtelse vägrats anmäla detta till domkapitlet med angivande av skälen för sitt ställningstagande.

På enahanda sätt torde frågan om fanors införande i kyrkan och dylikt kunna regleras.

Skulle det visa sig, att trots dessa åtgärder olämplig praxis i ovan berörda avseenden förekommer i sådan grad, att lagstiftning kan anses påkallad, torde frågan därom böra upptagas till övervägande.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion, II: 41, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t i den form, som finnes lämplig, fäster domkapitlens uppmärksamhet på angelägenheten av att domkapitlet genom ämbetsskrivelse till prästerna i stiftet uttala att frågor om upplåtande av kyrka för annat ändamål än gudstjänst jämte övriga ovan omnämnda frågor måste behandlas med grannlaghet och förståelse, samt att i tveksamma fall pastor bör rådgöra med biskopen och, i fall då upplåtelse vägras, har att anmäla detta med angivande av skälen härför till domkapitlet.»

Bilaga A.

UPPSALA DOMKAPITEL.

Till Riksdagens första lagutskott.

Genom Kungl. Maj:ts resolution den 16 februari 1945 har domkapitlet anbefallts att till Eder inkomma med utlåtande över motion angående ändring i gällande kyrkolagstiftning rörande kyrkas upplåtande för annat ändamål än gudstjänst m. m.

I anledning härav får domkapitlet anföra följande.

De i den föreliggande motionen anförda exemplen beröra tvenne olika spörsmål. Exemplet från *Fuxerna* berör en fråga av *principiell* art — upplåtelse-rätten — medan exemplet från *Kyrkhult* avser en *ordningsfråga*. Dessa båda frågor böra enligt domkapitlets mening bestämt särskiljas.

Vad angår den förra frågan — *upplåtelse-rätten* beträffande kyrkorum — är denna icke reglerad genom uttryckliga bestämmelser i lag. En månghundra-årig praxis ligger till grund för nu tillämpad ordning.

Denna praxis torde ha sitt sammanhang med kyrkorummets karaktär av »invigt» rum.

En församlings kyrka skall jämlikt kyrkolagen kap. 27 »då hon är färdig — av biskopen själv eller någon annan i hans ställe, såsom ett Guds hus, helgas Herranom».

Denna kyrkliga akt är icke att jämställa med vilken invigningsakt som helst. Den medför bestämda rättskonsekvenser.

Detta förhållande framgår t. ex. därav att enligt gällande lag nattvardsfirning — som regel — och jordfästning icke få förrättas i annat än sålunda invigt kyrkorum.

Genom den i lag föreskrivna invigningen blir kyrkorummet »res sacra». Ehuru »offentlig sak» är den avsedd att blott i visst eller vissa avseenden av alla begagnas — d. v. s. avsedd för kultändamål.

Även om rätten att i förekommande fall för andra ändamål upplåta detta rum som ovan sagts icke är prästen tillförsäkrad genom uttrycklig lagbestämelse, har det hittills aldrig ifrågasatts, att den icke skulle handhas av honom.

Domkapitlet vill här erinra om behandlingen av fråga om ändrad lydelse av vissa punkter i jordfästningslagen — lag 5 november 1926 — där departementschefen (statsrådet Nothin) anför: »Emellertid läser det enligt tillämpad ordning tillkomma pastor att i första hand bestämma om kyrkan må upplåtas för andra ändamål än sådana, som sammanhänga med gudstjänstens firande».

Man torde vara berättigad att härav draga den slutsatsen, att vid nämnda tidpunkt inga mera påtagliga olägenheter framkommit i samband med prästens handhavande av upplåtelse-rätten. Skulle så ha varit fallet torde knappast ett uttalande sådant som det här citerade ha gjorts.

Ett rättsfall — regeringsrättens årsbok 1937 E 16 — kan ock i sammanhanget anföras. Regeringsrätten, hos vilken besvär anförts i en fråga gällande

pastors upplåtelse rätt, utlät sig: »Enär kyrkorådet icke ägt att, på sätt genom klandrade beslutet skett, meddela föreskrift varigenom pastors rätt att för gudstjänständamål förfoga över förs:ens kyrka inskränkts, och nämnda beslut förty, såsom konsistoriet ansett, överskredde kyrkorådets befogenhet, fann Reg.R. ej skäl att göra ändring i det slut, vartill konsistoriet i målet kommit.»

Fråga är om den nu rådande ordningen för upplåtelse rättens handhavande lett till sådana missförhållanden, som kunna motivera särskilda lagstiftningsåtgärder. Att i enstaka fall av vederbörande präst fattat beslut varit mindre välbetänkt, torde icke kunna bestridas. Man må emellertid erinra sig, att här är fråga om tusentals kyrkorum, vadan det icke bör överraska om missnöje med mer eller mindre god grund i ett eller annat fall kan göra sig förnummet. Domkapitlet har emellertid den bestämda meningen, att dessa fall måste betecknas som undantag och att prästerskapet i regel både med saklighet, takt och god vilja handlagt framställningar om kyrkas upplåtande. De få fall, där kontroversa meningar förelegat, ha i regel givits en publicitet och gjorts till föremål för kommentarer i en omfattning, som föga svarat mot sakens verkliga betydelse.

Motionären förmenar, att en bättre ordning i föreliggande fråga skulle kunna åstadkommas, därest upplåtelse rätten anförtroddes åt någon församlingsmyndighet.

Kyrkostämman resp. kyrkofullmäktige kunna härvid knappast komma i fråga. Varken stämman eller fullmäktige kunna som bekant upplåta skollokaler. Rätten härtill är lagd i skolråds resp. skolstyrelsens hand. Den församlingsmyndighet, som skulle anförtros upplåtelse rätten, skulle sålunda vara vederbörande församlings kyrkoråd. Huruvida härigenom större enhetlighet skulle vinnas i fråga om kyrkornas upplåtande för olika ändamål, är i hög grad tvivelaktigt. Kyrkoråden i de svenska kyrkoförsamlingarna äro av mycket olika karaktär. Man kan vänta, att ett kyrkoråd konsekvent vägrar bifall till varje framställning om kyrkas upplåtande för annat än kyrkliga akter medan ett annat lika konsekvent upplåter den för vilket ändamål som helst. Säkerligen skulle i många fall mycken tvedräkt kunna uppstå. Prestigesynpunkter, ekonomiska synpunkter och annat skulle kunna befaras samverka till en utveckling, som skulle minska den känsla av helgd för det invigda rummet, vilken är att anse som en omistlig tillgång för ett kyrkosamfund.

Att prästen vid utövande av upplåtelse rätten bör gå varligt fram, bör kunna inskärpas av stiftsledningen. Att han givetvis icke utan kyrkorådets hörande kan bevilja upplåtelse, där sådan medför ekonomiska konsekvenser för församlingen, är självklart. Det synes ock rimligt, att rätt att anföra besvär över pastors beslut i fråga om upplåtelse av kyrka uttryckligen bliver i lag stadgad.

Vad angår frågan om fanors inbärande i kyrkan är detta enligt domkapitlets mening en gudstjänstlig *ordningsfråga*.

Enligt Lag om församlingsstyrelse § 41 tillkommer kyrkorådet bl. a. att upptaga frågor om oordning och oskick vid gudstjänsterna.

Kyrkorådets uppmärksamhet bör sålunda kunna påkallas, där överenskommelse mellan enskild församlingsmedlem och pastor icke kunnat uppnås beträffande arrangemang vid förrättningar av olika slag. Någon speciell lagstiftning i ämnet är icke av nöden. Lämpligen kunna vissa direktiv i härberörda ting lämnas prästerskapet av vederbörande stiftsledning.

Då sålunda enligt domkapitlets mening inga övertygande bevis kunna anföras för att nu rådande ordning i fråga om kyrkas upplåtande innebär »missförhållanden» och då såväl principiella som praktiska skäl synas tala mot en förändring av densamma, kan domkapitlet icke instämma i motionens syfte. Däremot finner sig domkapitlet böra föreslå, att åtgärder måtte vidtagas för att besvär hos vederbörande domkapitel över pastors beslut i här föreliggande frågor i vanlig ordning må kunna anföras.

Uppsala den 14 mars 1945.

På domkapitlets vägnar:

ERLING EIDEM.

Y. Hellbing.

LINKÖPINGS DOMKAPITEL.

Bilaga B.

Till Riksdagens första lagutskott.

Genom remiss på nådigste befallning den 16 februari 1945 har domkapitlet förelagts att avgiva underdånigt utlåtande över en vid innevarande riksdag väckt motion nr 41 i andra kammaren av fru Nordgren angående — så som den rubricerats — »ändring i gällande kyrkolagstiftning rörande kyrkas upplåtande för annat ändamål än gudstjänst».

Motionären hemställer, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i gällande kyrkolagstiftning att nu rådande missförhållanden i fråga om kyrkas upplåtande undanröjas».

De missförhållanden, som exemplifierats i motionen, äro av två kyrkoherdar utfärdade förbud i ena fallet mot införande av en svensk fana i kyrkan vid en hemvärnsmans begravning, sedan samme kyrkoherde vägrat införande av en fackföreningsfana vid en fackföreningsmans begravning, och i andra fallet vägran att upplåta kyrkan för en församlingsafton till förmån för Fältjulklappen.

Vederbörande ecklesiastikminister har vid 1944 års riksdag besvarat en av herr Sundberg i andra kammaren framställd interpellation och därvid ansett sig i princip kunna fastslå att gällande författningar icke innehålla något uttryckligt stadgande om vem som äger upplåta eller eljest förfoga över en församlings kyrka. Enligt hävdvunnen ordning, som godtagits i rättstillämpningen, ankomme det emellertid på pastor att bestämma om kyrkans upplåtande för gudstjänständamål. Pastor torde även äga både rätt och plikt att tillse, att därvid intet förekomme, som vanhelgade kyrkan. Pastor finge emellertid icke förfara godtyckligt utan hade att handla under tjänstemannaansvar. Förbjöde pastor en sak, som ej kunde anses vanhelga kyrkorummet, borde rättelse kunna vinnas.

Enligt vad ecklesiastikministern sålunda framhållit torde det vara hävdvunnen ordning att pastor bestämmer om kyrkas upplåtande för gudstjänständamål. Men så vitt domkapitlet har sig bekant torde det även vara hävd-

vunnen ordning att pastor svarar för kyrkas upplåtande i allmänhet. Och pastor torde i varje särskilt fall handla under tjänstemannaansvar. Av detta torde framgå att »kyrkan icke är en prästens enskilda egendom» och att prästen sålunda icke äger att handla som han för gott finner.

Domkapitlet vill för sin del medgiva att de förbud emot införande av fanor av olika slag, som meddelats i en del fall, torde vara att tillskriva oförstånd i ämbetsutövning. Rättelse borde därför ha stått att vinna redan med nu gällande rättstillämpning. De fall, där förbud utfärdats, torde vara ganska enastående och, såsom den ovannämnde interpellanten herr Sundberg framhållit, på intet sätt ägnade att belysa prästerskapets allmänna inställning. Domkapitlet anser sig också med fullt fog kunna uttala den uppfattningen, att, liksom en markant svängning i det allmänna medvetandet ägt rum beträffande denna fråga under de senaste årtiondena, en ändrad uppfattning jämväl skett hos prästerna.

Med hänsyn emellertid till framför allt det förhållandet att vederbörande präster vid fattande av beslut om kyrkas upplåtande handla under tjänstemannaansvar och att rättelse sålunda bör kunna vinnas, om besluten innebära oförstånd i ämbetsutövning, finner sig domkapitlet böra avstyrka bifall till motionen.

Skulle en utredning av frågan i allt fall anses påkallad, vill domkapitlet redan nu bestämt motsätta sig att bestämmanderätten, på sätt motionären ifrågasatt, överflyttas till kyrkofullmäktige eller kyrkostämman eller eventuellt till kyrkoråden. Om den till sin innebörd mycket vidsträckt rubriceringen av motionens syfte lades till grund för en begäran om utredning, skulle detta anses innebära ett tillstyrkande av att exempelvis kyrkofullmäktige finge en rätt, som innebure att dessa ägde upplåta kyrka för olika svenska kyrkan främmande förrättningar och tillställningar av olika slag.

Men även om lagutskottet skulle finna, att motionen icke syftar så långt som dess rubricering kan tänkas giva vid handen utan att den i huvudsak avser de förhållanden, som exemplifierats i densamma, måste domkapitlet ställa sig avvisande till tanken på beslutanderättens överförande till de angivna myndigheterna. Politiska maktförhållanden inom dessa organ — även mycket tillfälliga sådana, till exempel på en kyrkostämman — skulle kunna medföra beslut, som i olika delar av vårt land torde bli av mycket olika innebörd. Framför allt synes det icke otänkbart, att dessa frågor gjordes till djupgående tvistefrågor i församlingarna. Domkapitlet vill därför ifrågasätta, om icke en eventuell utredning närmast borde syfta mot ett utsträckande av beslutanderätten till — jämte i första hand pastor — respektive domkapitel, som skulle hava att vaka över kyrkornas upplåtande — eventuellt genom utfärdande av mera generella bestämmelser — varvid det givetvis skulle åligga domkapitlen att i varje särskilt fall jämväl inhämta församlingarnas mening.

I detta ärendes handläggning hava deltagit undertecknad biskop, föredragande, domprosten Hammers, lektorn Witt, kontraktsprosten Meurling, kontraktsprosten Dahlquist och godsägaren Hedborg.

Linköping den 7 mars 1945.

På domkapitlets vägnar:

TOR ANDRÆ.

Torsten Caap.

LUNDS DOMKAPITEL.

Bilaga C.

Till Riksdagens första lagutskott.

Genom nådig remiss den 16 februari 1945 har domkapitlet i Lund anbefallts att till Eder inkomma med utlåtande över inom andra kammaren av fru Olivia Nordgren väckt motion om ändring i gällande kyrkolagstiftning rörande kyrkas upplåtande för annat ändamål än gudstjänst; och får domkapitlet i anledning härav anföra följande.

I den svenska kyrkan har rätten att bestämma över kyrkas öppnande alltid tillhört församlingens pastor. Denna rätt har ansetts självklar. Pastors fria dispositionsrätt över kyrkan utgör också förutsättningen för de motioner, som vid olika tillfällen (såsom vid riksdagarna 1910 och 1911 samt vid årets riksdag) framlagts för att få till stånd en ändring i föreliggande fall. Av Kungl. Maj:t meddelade beslut från olika tider ha givit ytterligare sanktion åt här omnämnda sedvanerätt. Sålunda resolverade Kungl. Maj:t den 9 nov. 1871, att det tillkom pastor att vid varje särskilt förekommande tillfälle pröva och bestämma om kyrkas upplåtande. Den 19 januari 1937 meddelade regeringsrätten utslag av innehåll, att kyrkorådet i Katarina församling i Stockholm icke »ägt att, på sätt genom klandrade beslutet skett, meddela föreskrift, varigenom pastors rätt att för gudstjänständamål förfoga över församlingens kyrka inskränkts». Hur fast förankrad den i det föregående omnämnda sedvanerätten är, bestyrkes även av fru Nordgrens motion, som karakteristiskt nog börjar: »Enligt gällande bestämmelse i kyrkolagen äger församlingens kyrkoherde oinskränkt bestämmanderätt i fråga om kyrkans upplåtande.» Detta är sålunda utgångsläget. Bestämmelser om kyrkas upplåtande saknas emellertid i gällande kyrkolag. Någon ändring »i gällande kyrkolagstiftning» kan det sålunda icke vara tal om. Tidigare motionärer ha också endast åsyftat att få till stånd tydliga bestämmelser angående rätten att upplåta kyrkor för andra ändamål än de i lag stadgade.

Vid debatterna i riksdagen 1910 och 1911 sammankopplades frågan om dispositionsrätten med frågan om äganderätten. Så är även fallet i ifrågavarande motion. »Kyrkan är», heter det, »icke prästens enskilda egendom utan hela församlingens». Detta är givetvis riktigt. Pastor äger icke i juridisk mening kyrkan, men härav följer icke, att han saknar dispositionsrätt över kyrkan, vilken enligt kyrkolagens föreskrifter skall hållas »såsom en boning helgad Herranom». Dispositionsrätten har pastor fått i och med installationen. I äldre tid fick också pastor vid installationen mottaga kyrknycklarna som ett bevis på denna rätt. Detta är otvivelaktigt anledningen till att bestämmelser om kyrkas öppnande saknas i gällande kyrkolag.

Enligt den väckta motionen bör kyrkas upplåtande överflyttas från församlingens kyrkoherde till kyrkofullmäktige eller kyrkostämma . . . eller till kyrkoråd. Endast härigenom, menar motionären, skulle man kunna undvika, att *en* präst gör så, en annan så. Det torde emellertid vara uppenbart, att den åsyftade uniformiteten icke kan uppnås genom den föreslagna ändringen. Resultatet skulle väl snarare bli det rakt motsatta. I den tidigare debatten har man också från olika håll framhåvt, att kyrkostämman resp. kyrkofullmäktige icke kan vara rätt forum. Detsamma torde kunna sägas om kyrkorådet. Även inom kyrkorådet kunna mycket lätt helt ovidkommande synpunkter komma att anläggas.

Vidare är här att observera att det alltid tar en viss tid att sammankalla dessa korporationer. Beträffande sammankallande av kyrkofullmäktige och kyrkostämma är detta reglerat i församlingsstyrelselagen. Kyrkorådet åter kan utan iakttagande av kallelsetid sammanträda. Då de flesta av ifrågavarande beslut måste fattas snabbt — t. ex. i anledning av ett dödsfall — torde det knappast vara möjligt att hinna sammankalla ett beslutsmässigt kyrkoråd, än mindre kyrkostämma eller kyrkofullmäktige. Härtill kommer, att de fattade besluten kunna överklagas i vederbörlig ordning. Skall man avvakta beslutets laga kraftvinnande eller ej? Huru skulle för övrigt ett överklagande av beslut, som till sist måste bero på personlig takt och omdöme, kunna ske? Av församlingsorgan utfärdade generella regler om kyrkas öppnande torde vidare vara minst sagt olämpliga och kunna medföra just det, man icke från något håll avser. Tillfälliga majoriteter inom dessa organ kunna fatta beslut än i ena och än i andra riktningen.

Motionären är angelägen om att betona, att kyrkan icke bör »upplåtas för ändamål, som äro ägnade att störa dess helgd». Men frågan är, hur detta syfte bäst skall kunna uppnås, då olika personer härom ofta ha vitt skilda åsikter och då olika meningar bryta sig mot varandra i olika delar av vårt land.

Frågan om kyrkas öppnande är en mycket granmlaga sak och fordrar takt och omdöme. Det är också mycket angeläget, att vederbörande församlings åskådning respekteras och att dess uppfattning om kyrkans helgd icke trädes för när. I sista hand måste därför de religiösa synpunkterna bli de avgörande. Om dessa är eller borde i varje fall församlingens pastor vara bäst underrättad. I religiöst hänseende bär han ensam ansvaret för sin församling och sin kyrka. Därför bör han också få behålla sin urgamla rätt att bestämma över kyrkans öppnande. Då det gällt upplåtande av kyrka åt andra religiösa samfund har under de sista årtiondena det största tillmötesgående visats. Föredrag och konserter med värdiga program ha tillåtits, särskilt då icke andra lokaler i samhället varit tillgängliga. Förbud mot införande av fanor, särskilt vid jordfästningar, äro numera ytterst sällsynta. Att en eller annan präst icke visat den takt och det omdöme, som kräves i föreliggande fall, bör icke få ge anledning till en lagstiftning, som ur många synpunkter måste anses betänklig. Den gamla så ofta hävdade principen: Missbruket upphäver icke bruket, kan och bör tillämpas även i den av motionären berörda frågan.

För att emellertid råda bot å ev. förekommande missförhållanden och för att i görligaste mån få till stånd ensartade förhållanden inom stiftet på detta område synes det domkapitlet som om lämpligast vore, att åt vederbörande stifts biskop uppdroges att i tvivelaktiga fall avgöra frågor om kyrkas öppnande och vad därmed kan sammanhänga. Tvister i dessa frågor skulle på detta sätt snabbt avgöras, samtidigt som man ej trädde för nära de pastoralas synpunkter, som dock här måste vara de avgörande.

Domkapitlet bifogar utdrag av domkapitlets särskilda protokoll för denna dag, innehållande domkapitlets beslut i anledning av framställning till domkapitlet rörande införande av fanor i Kyrkhults kyrka.

Lunds domkapitel den 7 mars 1945.

Å domkapitlets vägnar:

EDV. RODHE.

A. Neuman.

Bilaga D.

Utdrag ur Lunds domkapitels protokoll
den 7 mars 1945.

§ 14. I en till domkapitlet den 19 december 1944 inkommen skrivelse hade Olofströms med omnejd fackliga centralorganisation med anledning av att kyrkoherden i Kyrkhults pastorat H. Simonsson vid tvenne tillfällen vägrat låta föreningsfana medfölja i kyrkan vid begravingar — vid ena tillfället en fackföreningsfana och vid andra tillfället en svensk fana, hemvärnsfana — uttalat sin protest mot kyrkoherden Simonssons ifrågavarande tillvägagångssätt samt hemställt, att domkapitlet måtte föranstalta om, att någon vägran i sådana fall icke mera förekomme, och att kyrkoherden Simonsson måtte åläggas att genom pressen delgiva allmänheten att vid kommande tillfällen såväl fackliga och politiska som nationella fanor, om så önskades, finge medföras att följa den döde in i kyrkan och till graven.

I ett av domkapitlet häröver inhämtat yttrande hade kyrkoherden Simonsson anfört bl. a., att hans vägran att låta fanor medfölja i kyrkan vid båda de påtalade tillfällena skett i fullt samförstånd med de närmast sörjande samt att han ansåge, att inga andra symboler än rent kristna borde förekomma i ett kyrkorum och att det måste anses bäst, att denna regel utan undantag borde gälla för alla korporationer och partier. Vidare hade kyrkoherden Simonsson i sitt yttrande framhållit, att han genom sin ifrågavarande handling sökt efter bästa förstånd och samvete fylla sin trohetsplikt mot den kyrka, han tjänade.

Slutligen hade kyrkoherden Simonsson inkommit med ytterligare en skrift i ärendet.

Efter föredragning av ärendet fann domkapitlet den gjorda framställningen icke föranleda någon annan domkapitlets åtgärd än att domkapitlet beslöt göra följande uttalande.

Rätten att disponera över kyrkorna är ej reglerad genom uttryckliga bestämmelser i lag. Enligt tillämpad ordning tillkommer det emellertid pastor att i första hand bestämma, om och på vad sätt kyrka må upplåtas för andra ändamål än sådana, som sammanhöra med gudstjänstens firande. Kyrkoherden Simonsson har sålunda icke överträtt sin befogenhet genom att besluta på sätt som skett.

Emellertid vill domkapitlet — som finner kyrkoherden Simonssons förfarande i angivna fall icke överensstämma med den praxis på detta område, som av stiftets kyrkoherdar allmänt tillämpas — för kyrkoherden Simonsson framhålla den synnerliga angelägenheten av att vid prövning av framtida ärenden av denna natur rådgöra med stiftets biskop, innan slutligt beslut meddelades i ärendet.

Utdrag av detta protokoll skulle till vederbörande expedieras.

Som ovan.

I tjänsten
A. Neuman.

DOMKAPITLET I
GÖTEBORG.

Bilaga E.

Till Riksdagens första lagutskott.

Genom nådig remiss den 16 sistlidne februari har domkapitlet i Göteborg anbefallts att till Eder avgiva utlåtande över en av fru Olivia Nordgren i riksdagens andra kammare väckt motion, nr 41, om ändring i gällande kyrkolagstiftning rörande kyrkas upplåtande för annat ändamål än gudstjänst.

På grund härav får domkapitlet avgiva följande utlåtande i ärendet.

Domkapitlet vill först framhålla, att pastors rätt att upplåta kyrka icke såsom motionären tycks förutsätta grundar sig på någon bestämmelse i kyrkolagen utan är grundad på rättslig praxis, som vunnit hävd. För kännedom om denna praxis hänvisas till vad som av vederbörande departementschef anförts i motiverna till lagen den 5 november 1926 om ändring i lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning. (N. J. A. Avd. II. 1927, s. 111.)

Tidigare torde läget i allmänhet icke ha erbjudit större svårigheter, och alljämt finnas en mångfald församlingar, där man icke känner olägenhet av gällande praxis. På andra håll har läget förändrats och torde kunna betecknas som labilt, i vissa fall ömtåligt. Denna förändring torde i första hand bero på intressen, som företrädas av en rätt betydande mängd organisationer på den fria föreningsbildningens grund eller kommunalt eller statligt kontrollerade hjälpororganisationer m. m. Då de någon gång under året önska samlas under högtidliga former, synas kyrkorna, såväl i stad som på land, ofta vara ändamålsenliga och begärliga. Icke sällan får sådan samling karaktär av aftongudstjänst, musikandakt eller konsert med eller utan föredrag av präst, någon enstaka gång med ett tal av lekman. Antingen betalas därvid inträde eller också upptages för bestämt ändamål kollekt. Organisationen i fråga erhåller därigenom utan större omkostnader, stundom inga alls, hjälp till sin ekonomi eller till de nu så talrika insamlingarna. De inflytande beloppen kunna vara ganska rikliga, och förarbetet är i stort sett lätt. Kyrkorna äro som nämnts av dessa anledningar eftersökta.

Men just dessa förhållanden ha på sina håll ställt prästen i en ganska svår situation. Kyrkan är ett för den svenska kyrkans församlingars gudstjänst invigt rum, ett Herrens hus och ett tempel. Denna uppfattning har också motionären på sitt sätt givit uttryck åt, då hon skriver: »Helt naturligt bör icke kyrkan upplåtas för ändamål, som äro ägnade att störa dess helgd.» Därför brukar också präst, som öppnar kyrkan, vilja granska det program, som skall komma till utförande. På detta och annat sätt önskar och bör han skapa garantier för att intet mot rummets helgd störande moment må förekomma. Detta kan vara anledning till meningsutbyten, möjligen också slitningar, i allmänhet beroende på olika smak och uppfattning. Därjämte kan prästen behöva taga hänsyn till kyrkobetjäningens arbete. Domkapitlet anser, att hänsyn till dessa förhållanden bör tagas, då man bedömer sättet att handhava här berörda rätt. Å andra sidan måste man av en präst i denna fråga begära, att han handlar med nödig takt och visar ett visst mått av tillmötesgående, så att han icke ådrager sig skenet av att handla i eget intresse. Han bör emellertid rimligtvis hava rätt att även taga hänsyn till vad den söndagligen gudstjänstfirande församlingen liksom kyrkorådet, där dess ståndpunkt är känd, kan anse. Ett avslag bör, där omständigheterna så påfordra, motiveras, så att man kan förstå den bakomliggande grundsatsen.

Då domkapitlet år 1944 hade att handlägga ett fall, som genom framställning till domkapitlet bragtes till dess kännedom, om vägran att låta införa en fackföreningsfanan vid jordfästning, som icke förrättades i samband med allmän gudstjänst, vill domkapitlet erinra om sitt därvid meddelade beslut. Domkapitlet uttalade då som sin uppfattning, att det icke varit olämpligt av vederbörande kyrkoherde, »om han hade låtit införa den omskrivna fanan vid jordfästningen i fråga, då ett sådant förfaringssätt är det vanliga i landet och fanan vid ett sådant tillfälle är att anse som hedersbevisning».

Då vidare i motionen omnämnes det inom stiftet nyligen inträffade fallet, att kyrkoherden i Fuxerna pastorat vägrat öppna kyrkan för en församlingsafton av organisationen Fältjulklassen, så önskar domkapitlet anföras, att denna sak blivit av domkapitlet utredd, varvid framgått, att vägran vid detta tillfälle enligt kyrkoherdens egen uppgift berott på ett missförstånd angående kyrkans uppvärmning och att sådan vägran icke kommer att där upprepas.

Skulle genom motionen åtgärder vidtagas för ändring i gällande praxis, kan domkapitlet knappast tänka sig annan möjlighet än att kyrkorådet erhåller den rätt, som nu pastor äger, antingen så, att kyrkorådet handlägger alla ärenden av detta slag eller meddelar direktiv för deras handläggande. Att kyrkostämman med dess tillfälliga sammansättning skulle kunna övertaga denna rätt synes uteslutet. Icke heller böra kyrkofullmäktige, där de trätt i stämmans ställe, handhava den, men det kan ifrågasättas, om verkligen något är vunnet genom att överlåta denna pastors rätt på kyrkorådet. Att enskilda eller organisationer villigare böja sig för kyrkorådets än pastors beslut torde vara svårt att hävda. Snarare har man att räkna med stark press på kyrkorådets ledamöter och icke mindre svårigheter än för närvarande. Möjligen skulle pastor som enskild person kunna få det lättare.

Då domkapitlet anser, att den här behandlade rätten i stort sett handhafts på ett sätt som icke givit anledning till berättigade anmärkningar, anser domkapitlet att ingen åtgärd i motionens syfte bör vidtagas.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit undertecknad biskop, domprosten Malmeström, tillika föredragande, rektor Ohlon, kontraktsprosten Helde, överläraren Gunter och assessor Lampers.

Göteborg den 6 mars 1945.

Å domkapitlets vägnar:

C. E. D. BLOCK.

Wilh. Blomstrand.

ALLMÄNNA SVENSKA
PRÄSTFÖRENINGENS
CENTRALSTYRELSE.

Bilaga F.

Till Riksdagens första lagutskott.

Sedan centralstyrelsen för Allmänna svenska prästföreningen beretts tillfälle avgiva yttrande i anledning av motion nr 41 i andra kammaren av fru Nordgren »angående ändring i gällande kyrkolagstiftning rörande kyrkas upplåtande för annat ändamål än gudstjänst», får centralstyrelsen vördsamt anföras följande.

Allra först må erinras därom, att den pastor tillkommande rätten att bestämma över kyrkas upplåtande icke grundar sig på något stadgande i kyrkolagen utan på urgammal kyrklig ordning och obestridd rättslig praxis. (Se motiveeringen till lag av den 5 november 1926 angående ändring i då gällande jordfästningslag.)

Denna pastors rättighet är emellertid samtidigt en ansvarsfull och ofta nog svår uppgift. Ej sällan uppkomma i detta sammanhang situationer, som ställa stora krav på pastors omdömesförmåga. Under de senast gångna åren med dess talrika anstalter för såväl humanitära som fosterländska ändamål har man i större omfattning än förut begärt kyrkornas upplåtande även för sammankomster, där gudstjänstmomentet haft ett mera sparsamt utrymme. Särskilt i församlingar, där tillgång till tillräckliga och lämpliga lokaler saknats, ha kyrkans representanter i detta hänseende visat stort tillmötesgående. Att det emellertid är nödvändigt med en samvetsgrann prövning av program och anordningar är alldeles uppenbart. Kyrkan är dock främst och framför allt församlingens gudstjänstrum, och prästen har att vaka över att intet profanerande och för kyrkans helgd störande där får förekomma. Centralstyrelsen antecknar med tillfredsställelse, att även motionären har vaken känsla för detta och i sin motion givit klart uttryck däråt.

Emellertid håller motionären före, att principerna för kyrkans upplåtande varit alltför växlande, beroende som de varit av »vederbörande prästmans inställning i varje särskilt fall». »Detta leder», heter det i motionen, »bland annat till sådana förhållanden, att medan prästen i en församling tillåter hemvärn och lottaföreningar m. fl. att inviga sina fanor i kyrkan, förbjuder prästen i en annan församling att fackföreningsfanor få medföras i kyrkan vid en begravning». Motionären nämner härvid ett par fall från den senaste tiden, som varit särskilt uppmärksammade i pressen.

Bortsett från hur förhållandena gestaltat sig i de båda nämnda fallen — i det ena lär ren missuppfattning från vederbörande prästmans sida ha legat till grund för hans vägran att öppna kyrkan — måste det enligt centralstyrelsens övertygelse i rättvisans namn medgivas, att det svenska prästerskapet i stort sett med berömvärd takt och objektivitet skött det ömtåliga värvet att handhava kyrkans nycklar. Utan tvivel ha avgöranden i isolerade fall träffats, som förtjäna kritik, men det synes icke riktigt att med stöd av dessa fälla generella domar.

Då motionären från sin utgångspunkt söker komma tillrätta med problemet om kyrkornas upplåtande, ifrågasätter hon, huruvida icke bestämmanderätten i detta hänseende bör överflyttas från pastor antingen till kyrkostämman, resp. kyrkofullmäktige, eller till kyrkorådet.

Vad angår tanken att lägga avgörande i detta hänseende hos kyrkostämman eller kyrkofullmäktige vill centralstyrelsen erinra om att hörandet av dessa instanser i dylika ärenden ofta stöter på oöverkomliga praktiska svårigheter. Sammankallandet av stämman och fullmäktige är ju en ganska omständlig procedur, under det att svar på framställda önskningsfrågor ofta måste givas omedelbart. Härtill kommer beträffande kyrkostämman, att denna är en högst obäräknelig institution, hos vilken man minst av allt kan påräkna några fasta principer. Där kan det vara en för tillfället uppagiterad majoritet, som fäller utslaget. Om motionären i fråga om prästernas avgörande klagar över en alltför växande praxis, skulle kyrkostämman såsom översta instans betyda, att man komme ur askan i elden. Ej ens inom samma församling skulle man då

våga räkna med någon verklig konsekvens, långt mindre om man ser på landet i stort. Sist men icke minst skulle man vid en sådan reform icke ha några garantier för att kyrkorummets helgd tillbörligen beaktades. Det låter sig tyvärr mycket väl tänka, att den för beslutet ansvariga stämmomajoriteten saknade verklig förståelse för denna sak. Detta vore ett från religiös synpunkt intolerabelt läge.

I sådana församlingar, där kyrkofullmäktige finnas och utöva kyrkostämmans befogenheter, behöfve man givetvis icke på samma sätt som i fråga om kyrkostämman befara den rena principlösheten, då ju kyrkofullmäktigeinstitutionen i regel kännetecknas av en helt annan stabilitet i sitt ståndpunkts-tagande. Men i detta fall tillkommer å andra sidan den allvarliga omständigheten, att kyrkofullmäktige i de flesta fall är sammansatt efter politiska synpunkter. Och därom borde alla kunna vara ense, att det icke vore lyckligt, ifall politiska meningsmotsättningar skulle öva inflytande på frågor, som framför allt böra bedömas religiöst.

Vida mer acceptabel ter sig då utan tvivel i olika hänseenden tanken att på kyrkorådet överlåta rätten att öppna och stänga kyrkan. Rent tekniskt låter sig kyrkorådets mening vida lättare inhämtas än stämmans och fullmäktiges, men även här kunde man icke undvika en viss tidsutdräkt, som kunde bli besvärande i brådskande situationer. Även mot kyrkorådets beslutanderätt i dessa frågor kan anmärkas, att partipolitiska synpunkter ej sällan påverka dess sammansättning — låt vara i allmänhet i mindre utsträckning än beträffande kyrkofullmäktige. Framför allt måste man emellertid säga sig, att någon enhetlighet i förfarandet icke heller från kyrkorådets sida vore att förvänta. Det ena kyrkorådet skulle följa en princip och det andra en annan. Säkerligen komme många kyrkoråd att tillämpa en väsentligt restriktivare praxis än vederbörande präst, medan de kanske i andra fall ej tillbörligt skulle beakta den religiösa synpunktens vikt. Visst torde under alla omständigheter vara, att man genom att göra kyrkoråden till avgörande instans i hithörande frågor skulle komma ett gott stycke längre bort från den av motionären efterlysta enhetligheten än vad nu är fallet.

Såsom av det ovan anförda framgår, håller centralstyrelsen före, att den nu gällande regeln för kyrkas upplåtande erbjuder de bästa garantierna för en god och enhetlig ordning på detta område. I den mån ojämnheter i praxis äro förhanden, skulle säkerligen dessa, liksom även direkta misstag, kunna begränsas till ett minimum, om vid prästerliga sammankomster denna sak då och då gjordes till föremål för förtroliga överläggningar mellan biskopen i stiftet och hans ämbetsbröder. Centralstyrelsen skulle för sin del hälsa dylik rådplägning med stor tillfredsställelse. Samtidigt vill centralstyrelsen som sin mening ha uttalat, att det vore välbetänkt, om — såsom förvisso ej sällan sker — prästerskapet rådförde sig med sina kyrkoråd i tveksamma situationer av detta slag.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får centralstyrelsen hemställa, att utskottet måtte föreslå riksdagen, att förevarande motion ej måtte till någon dess åtgärd föranleda.

Skara och Uppsala den 12 mars 1945.

För Allmänna svenska prästföreningens centralstyrelse:
GUSTAF LJUNGGREN.

Yngve Rudberg.

Bilaga G.

SVENSKA
LANDSKOMMUNERNAS
FÖRBUND.

Till Riksdagens första lagutskott.

Sedan Svenska landskommunernas förbund genom remiss den 12 februari 1945 beretts tillfälle att avgiva yttrande över motion II:41, får förbundets styrelse anföra följande.

Enligt förbundsstyrelsens uppfattning torde på det hela taget prästerskapet opartiskt och på ett omdömesgillt sätt handha sin befogenhet att bestämma om kyrkas upplåtande. Givetvis kunna undantag förekomma, vilka då gärna tagas som intäkt för klander, som går längre än vad det enskilda fallet av oförstånd kan anses motivera. I motionen har för att förebygga missbruk av pastors rätt att bestämma om kyrkas upplåtande ifrågasatts, om icke bestämmanderätten härom borde överflyttas från pastor till församlingens beslutande organ eller till kyrkorådet. En revision av gällande ordning i den riktningen att beslutanderätten om kyrkas upplåtande skulle tillkomma det beslutande organet anser förbundsstyrelsen helt olämplig, enär beslut om kyrkas upplåtande väl undantagslöst måste fattas med mycket kort tidsfrist. Detta torde av naturliga skäl icke kunna göras, om rätten att besluta om kyrkas upplåtande skulle tillkomma det beslutande organet. Däremot anser styrelsen, att lämplig myndighet för att besluta om kyrkas upplåtande kunde vara kyrkorådet eller en delegation av detta, i vilken pastor skulle vara självskriven ledamot.

Stockholm den 13 mars 1945.

Styrelsen för Svenska landskommunernas förbund:

ISRAEL LAGERFELT.

Sixten Larsson.